

20 Μεταφράζοντας μέσω επτά «οδών»: Ένας μηχανισμός ελέγχου μεταφράσεων ακαδημαϊκών επιστημονικών κειμένων με εφαρμογή σε όρους γλωσσολογίας και τηλεπικοινωνιών. Αγγλική < > ελληνική, γαλλική < > ελληνική

Σοφία Χρηστίδου, Σταύρος Καμαρούδης, Δημήτριος Χρυσουλίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αποτελεί μέρος δημοσιευμένης διδακτορικής διατριβής στην ιστοσελίδα του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και καταγράφει τις συμπεριφορές των μεταφραστών σχετικά με τη χρήση της ελληνικής γλώσσας στα ειδικά πεδία της γλωσσολογίας και των τηλεπικοινωνιών, όπως επίσης και τις απόψεις προπτυχιακών, μεταπτυχιακών φοιτητών και πτυχιούχων ξένων φιλολογίων, παιδαγωγικών τμημάτων δημοτικής εκπαίδευσης και προσχολικής αγωγής και εκπαίδευσης με γλωσσολογικό υπόβαθρο, καθώς και μεταφραστών σε σχέση με τις διαφοροποιήσεις που παρουσιάζονται στην απόδοση ειδικών όρων στην ελληνική στα διάφορα πανεπιστημιακά εγχειρίδια. Συγκεκριμένα, η έρευνα στοχεύει στη διερεύνηση των μεταφραστικών στρατηγικών που χρησιμοποιεί ο εκάστοτε μεταφραστής και επιδιώκει να αναδείξει το κατά πόσο γίνονται ευρέως αποδεκτοί από τη γλωσσολογική-μεταφραστική κοινότητα νεωτερισμοί στις αποδόσεις όρων ή επικρατεί σύγχυση εξαιτίας των διαφορετικών αποδόσεων από τους γλωσσολόγους-μεταφραστές με αποτέλεσμα να προτιμώνται οι ξένοι όροι ή οι ελληνικοποιημένες αποδόσεις τους. Τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν ήταν η ανάλυση ευρετηρίων όρων και τα ερωτηματολόγια. Τα δεδομένα που προέκυψαν αναλύθηκαν ποιοτικά και ποσοτικά. Τα ευρετήρια όρων -πρωτότυπα και μεταφράσεις- αναλύθηκαν διεξοδικά με τη χρήση των μεταφραστικών στρατηγικών του Βέλγου μεταφρασεολόγου Dirk Delabastita μέσω των οποίων δημιουργήσαμε ένα εργαλείο επεξεργασίας με 7 μεταβλητές (εδώ προσθέσαμε μία επιπλέον στρατηγική). Οι γλώσσες εργασίας ήταν η ελληνική, η αγγλική και η γαλλική. Εδώ θα παρουσιάσουμε την έρευνα που εστιάστηκε στα αγγλικά γλωσσολογικά κείμενα και τα σχετικά ερωτηματολόγια. Τα αποτελέσματα έδειξαν διαφοροποίηση των στάσεων και επιλογών τόσο των μεταφραστών των ακαδημαϊκών βιβλίων όσο και των υποκειμένων της έρευνας με ερωτηματολόγιο και απέδειξαν την αρχική μας υπόθεση σχετικά με το πρόβλημα μετάφρασης γλωσσολογικών όρων στην ελληνική καθώς και τη διχογνωμία που επικρατεί στην απόδοσή τους. Τα πορίσματα της παρούσας έρευνας δημοσιευμένα σε μορφή εγχειριδίου θα μπορούσαν να φανούν ιδιαίτερα χρήσιμα στην εκπαίδευση μεταφραστών.

Translating through seven “paths” A control mechanism for the translation of academic scientific texts applied in linguistic and telecommunications terms English<>Greek, French<>Greek

Sofia Christidou, Stavros Kamaroudis

ABSTRACT

This paper is part of a published thesis published on the site of the Greek National Documentation Centre and analyses the translators' behaviors as far as the Greek language use is concerned in the fields of linguistics and telecommunications. It also examines the views of undergraduate, postgraduate students and graduates of foreign languages departments, departments of primary education and early childhood education with a linguistic background, as well as translators in relation to the differentiations presented in translated versions of linguistic terms in Greek in various academic textbooks. In particular, our research aims at exploring the translation strategies employed by the translators throughout the translation process. It seeks to reveal whether various innovations in terminology translation have become widely accepted by the linguistic-translators' community and to what extent, and if the prevailing confusion on the matter, due to the existence of different translations provided by linguists-translators, causes the special scientists to eventually prefer foreign terms or their turned-into-Greek versions instead of a purely Greek equivalent term. The tools used were the thorough processing and contrastive analysis of indexes of terms and questionnaires. The data that came to light underwent both a qualitative and a quantitative analysis. The indexes of terms -originals and their translations- were examined in detail with the use of the translation strategies developed by the Belgian translologist through which we created an elaboration tool consisting of seven variables (we added here an extra strategy). The working languages of the thesis were Greek, English and French. At the present paper we shall focus on the research conducted on the English linguistic texts and the related questionnaires. The results displayed a variation in the attitudes and choices both of the academic textbooks translators and of the questionnaire research subjects confirming thus our initial hypothesis regarding the problems in the translation of linguistic terms in Greek, as well as the difference of opinion that prevails in their translated versions. The findings of the above research in the form of a textbook could prove to be useful in translators' training.

0 Εισαγωγή

Η επιστημονική ορολογία της γλωσσολογίας στην ελληνική γλώσσα, προέρχεται, κατά ένα μέρος, από την παραδοσιακή ορολογία των φιλολογικών και ιστορικών σπουδών που σε πολλές περιπτώσεις είναι ελληνογενής και έχει μεταφερθεί αυτούσια ως ορολογία και στις άλλες γλώσσες, ιδίως στα αγγλικά. Εκτός από αυτή την πηγή, η σύγχρονη ορολογία είναι κυρίως ξενόφερτη μέσω μεταφραστικών δανείων στα οποία καταφεύγουν αναγκαστικά όλοι όσοι ασχολούνται με την έρευνα και τη διδασκαλία στην Ελλάδα [3]. Ας έχουμε κατά νου

λοιπόν, ότι η επιστημονική ορολογία είναι προϊόν ερευνητικής δραστηριότητας, που σε μεγάλο βαθμό διεξάγεται και διαχέεται μέσω της αγγλικής γλώσσας. Κατά σημεία η απόδοση της ορολογίας είναι άστοχη αφού απομακρύνεται από τους γενικώς αποδεκτούς όρους. «Όλες οι δημοσιεύσεις γλωσσολογικών κειμένων που γίνονται στα ελληνικά, είτε απευθείας είτε από μετάφραση, εμπεριέχουν μεγάλο βαθμό δυσκολίας απόδοσης καθώς και παγίωσης της ορολογίας, ενώ πολλές φορές διαφοροποιούνται μεταξύ τους ως προς την απόδοση ενός όρου. Οι παράγοντες που συντελούν στη αυξημένη δυσκολία απόδοσης και παγίωσης της ορολογίας, είναι οι εξής: i) Πολυχρησία όρων στην ελληνική γλώσσα για τον χαρακτηρισμό ενός μόνον επιστημονικού όρου. ii) Χρήση ενός μόνον όρου για την απόδοση διαφόρων επιστημονικών όρων με μικρή ή και καθόλου σχέση μεταξύ τους» [4]. Το πρόβλημα της ορολογίας της γλωσσολογίας έχει απασχολήσει σειρά γλωσσολόγων για αρκετές δεκαετίες και έχει συζητηθεί στο παρελθόν διεξοδικά σε εξειδικευμένες εργασίες, στις οποίες εκτίθεται μια σειρά χρήσιμων προβληματισμών όπως η ανάγκη ενοποίησης της ορολογίας, ζητήματα μεταφρασσιμότητας ή αποδεκτότητας. Ήδη από το 1984 ο Πετρούνιας [5] περιγράφει παράγοντες που σχετίζονται με ζητήματα κατανόησης της ελληνικής επιστημονικής ορολογίας και κατ' επέκταση της γλωσσολογίας: 1) Οι επιστημονικοί όροι αλλάζουν περιεχόμενο πιο γρήγορα απ' ότι οι άλλες λέξεις, επειδή αλλάζουν και οι επιστημονικές αντιλήψεις. 2) Είναι πιθανό κατά την πρώτη δημιουργία του ο όρος να μην ήταν απόλυτα πετυχημένος. 3) Συχνά υπάρχουν όροι οι οποίοι δεν ανταποκρίνονται ετυμολογικά στο περιεχόμενό τους. 4) Όταν ένας όρος δεν περνά σε μία καινούρια γλώσσα ως απευθείας δάνειο, αλλά μεταφράζεται είναι πιθανό να γίνει λάθος στην απόδοση του. 5) Στην ελληνική γλώσσα οι δυνατότητες δημιουργίας νέων λέξεων μέσω λατινογενών δανείων είναι περιορισμένες, σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές γλώσσες, λόγω της λόγιας παράδοσης.

Είναι γεγονός πως οι παράγοντες αυτοί ισχύουν ακόμη και σήμερα όπου το πρόβλημα της ορολογίας στη γλωσσολογία εξακολουθεί να υφίσταται. Για το λόγο αυτό επιλέξαμε να μελετήσουμε τέσσερα από τα σημαντικότερα γλωσσολογικά έργα του εικοστού αιώνα. Συγκεκριμένα, επιλέχθηκαν τα εξής ζεύγη βιβλίων:

- α1) André Martinet (1980), *Éléments de linguistique générale*, Paris, Librairie Armand Colin.
και α2) Αγαθοκλής Χαραλαμπόπουλος (1987), *Στοιχεία γενικής γλωσσολογίας*, Θεσσαλονίκη, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- β1) Ferdinand de Saussure (1916), *Cours de linguistique générale*, 5^{em} édition, Paris-Lausanne, Payot. και β2) Φώτης Δ. Αποστολόπουλος (1979), *Μαθήματα γενικής γλωσσολογίας*, Αθήνα, Παπαζήσης.

- γ1) Noam Chomsky (1957), *Syntactic structures*, Hague, Mouton. και γ2) Φώτης Καβουκόπουλος (1991), *Συντακτικές δομές*, Αθήνα, Εκδόσεις Νεφέλη.
- δ1) John Lyons (1981), *Language and linguistics. An Introduction*, Cambridge, University of Cambridge. και δ2) Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Ζωή Γαβριηλίδου, Αγγελική Ευθυμίου (2003), *Εισαγωγή στη θεωρητική γλωσσολογία*, Αθήνα, Εκδόσεις Μεταίχμιο.

Όσον αφορά στις τηλεπικοινωνίες, η μελέτη εστιάστηκε σε ακαδημαϊκά κείμενα τηλεπικοινωνιών και κεραιών καθώς πρόκειται για έναν τομέα με σχετικά σύντομη ιστορία παγκοσμίως, όπου η επικυριαρχία της αγγλικής γλώσσας στη μετάφραση στην ελληνική γλώσσα είναι απόλυτη, καθώς οι καινοτομίες κι εφευρέσεις έχουν την έδρα τους στις ΗΠΑ και τη Μεγάλη Βρετανία ως επί το πλείστον. Επίσης, πρόκειται για έναν τομέα όπου οι εξελίξεις μετά το 1990 υπήρξαν ραγδαίες και ειδικότερα μετά την έναρξη του 21^{ου} αιώνα είναι καθημερινές, χωρίς υπερβολή. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι καθημερινά ο τηλεπικοινωνιακός επιστήμονας έρχεται αντιμέτωπος με μια πληθώρα όρων που πρέπει να χρησιμοποιήσει στην επικοινωνία του με την επιστημονική κοινότητα, συμπεριλαμβανομένων των φοιτητών στους οποίους θα πρέπει να διδάξει, έτσι ώστε να πραγματοποιηθεί η απαιτούμενη διάχυση και περιγραφή ή και ερμηνεία των νέων επιστημονικών επιτευγμάτων τα οποία έχει αναγνώσει στο αγγλικό πρωτότυπο, είτε κατά τη διάρκεια των πανεπιστημιακών του σπουδών στο εξωτερικό, είτε κατά την προσωπική του μελέτη της αντίστοιχης βιβλιογραφίας ή και άρθρων σε επιστημονικά περιοδικά. Από την πρώτη μελέτη μεταφρασμάτων τηλεπικοινωνιών παρατηρήθηκε ότι οι μεταφραστές χρησιμοποιούσαν σε πολλά σημεία αυτούσιους τους αγγλικούς όρους, αμετάφραστους με αποτέλεσμα το μετάφρασμα να παρουσιάζει μια εικόνα αντίστοιχη με εκείνη των «φραγκολεβαντίνικων»¹ του προηγούμενου αιώνα. Επίσης, ενώ γενικά θεωρείται ότι το ειδικό τεχνικό λεξιλόγιο χαρακτηρίζεται από μονοσημία με βάση την παλιά άποψη της γλωσσολογίας, κάθε άλλο παρά κάτι τέτοιο προέκυπτε από τη μελέτη των εν λόγω μεταφρασμάτων που ήταν πλείστα αμφισημιών, αλλά και πολυτυπιών. Κάτι που δυσχέραινε την κατάσταση ακόμη περισσότερο ήταν η διαρκής εισαγωγή νεολογισμών που εισήγαγαν οι ξένοι τηλεπικοινωνιακοί επιστήμονες και η συνύπαρξη διαφορετικών λατινογενών και αγγλικών όρων για το ίδιο φαινόμενο καθώς οι νεότεροι αγγλοσαξονικοί δεν είχαν αφομοιωθεί από την επιστημονική κοινότητα. Δηλαδή πολυσημία στην ίδια τη γλώσσα-πηγή. Μετά τις πρώτες επίσημες μεταφράσεις και την προσπάθεια να αποδοθούν οι όροι στα ελληνικά από μεταφραστές ή επιστήμονες του

---

¹ Σύμφωνα με το Λεξικό της Νέας Ελληνικής του Γεωργίου Μπαμπινιώτη ο όρος αναφέρεται στη γραφή ελληνικών λέξεων με λατινικούς χαρακτήρες και δεν είναι μαρκαρισμένος αρνητικά.

κλάδου των Τηλεπικοινωνιών γινόταν χρήση και του αγγλικού και του ελληνικού όρου, ο οποίος συνήθως ήταν αποτέλεσμα μετάφρασης κατά λέξη κι αυτή θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μεταβατική περίοδος.

Παράλληλα, από το 1989 κι εντεύθεν ξεκίνησαν τα πρώτα βήματα απόδοσης γενικών και ειδικών Τηλεπικοινωνιακών όρων μέσω της ίδρυσης της ΜΟΤΟ (Μόνιμη Ομάδα Τηλεπικοινωνιακής Ορολογίας) από τον ΟΤΕ η οποία κι ενσωματώθηκε στο Εθνικό Σύστημα Τηλεπικοινωνιακής Τυποποίησης, υπαγόμενη ως Ομάδα Εργασίας στην Εθνική Τεχνική Επιτροπή Τυποποίησης ΤΕ-Τ (Τεχνική Επιτροπή «Τηλεπικοινωνίες») και η οποία αποτελεί μέλος της ΕΛΕΤΟ. Σήμερα η βάση δεδομένων που κυκλοφορεί στο Διαδίκτυο αριθμεί 127.808 λήμματα με βάση την καταγραφή του Ιανουαρίου του 2015. Βέβαια, αυτό δεν σημαίνει ότι όλες οι προτάσεις της *mo-to-teleterm* υιοθετούνται πλήρως από την επιστημονική κοινότητα, αλλά τουλάχιστον σημαίνει ότι οι ειδικοί επιστήμονες σε συνεργασία με τους μεταφραστές έχουν μπει στη διαδικασία εξεύρεσης των όρων στην ελληνική γλώσσα, πράγμα το οποίο αποτελεί εθνικό κι επιστημονικό καθήκον. Σήμερα η προσπάθεια διατήρησης και συντήρησης της ελληνικής γλώσσας είναι ζωντανή τόσο στην ελληνική επικράτεια όσο και στο εξωτερικό. Προς αυτή την κατεύθυνση κινούνται και οι επιστημονικές μελέτες της ελληνικής γλώσσας που πραγματοποιούνται από οργανωμένα ερευνητικά κέντρα, με προγράμματα προβολής, στήριξης και διάδοσης, εκδόσεις, λεξικά, μεθόδους, οπτικοακουστικό υλικό αλλά και τεχνολογική συνδρομή μέσω ηλεκτρονικών ιστοτόπων και κόμβων [2].

Με βάση, λοιπόν, την προαναφερθείσα μελέτη και θεωρώντας ότι επί του παρόντος είναι αναγκαίοτερο να μελετηθεί κάτι σύγχρονο, θελήσαμε να εξετάσουμε τέσσερα ζεύγη τηλεπικοινωνιακών ακαδημαϊκών κειμένων που συγγράφηκαν και μεταφράστηκαν μετά το 1998. Συγκεκριμένα, επιλέχθηκαν τα εξής ζεύγη βιβλίων:

- α1) Herbert Taub-Donald L. Schilling, (1986), *Principles of Communication Systems*, Singapore, McGraw-Hill Book Company. και α2) Herbert Taub-Donald L. Schilling, Τσίκης Κ. Γεώργιος-Κουκουρλής Σωτήριος Σ. (2005), *Αρχές τηλεπικοινωνιακών συστημάτων*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Τζιόλα.
- β1) John D. Kraus, (1988), *Antennas*, Singapore, McGraw-Hill Book Company. και β2) John D. Kraus, Κώτσος Βασίλειος Α. (1998), *Κεραίες*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Τζιόλα.
- γ1) Maral Gerard-Bousquet Michel, (2009), *Satellite Communications Systems, Systems, Techniques and Technology*, England, John Wiley and Sons LTD. και γ2) Maral Gerard-Bousquet Michel, Βαρδιάμπασης Ιωάννης. Οδ.- Χατζαράκης Γεώργιος Ε. (2013),

Δορυφορικές Επικοινωνίες. Συστήματα, Τεχνικές και Τεχνολογία, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Τζιόλα.

δ1) Govind P. Agrawal, (1997), *Fiber-Optic Communications Systems*, England, John Wiley and Sons LTD. και δ2) Κώστος Βασίλειος Α. (2001), *Συστήματα Επικοινωνιών με Οπτικές Ίνες*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Τζιόλα.

1 Μελέτη των ευρημάτων

Η διεξοδική ανάλυση των ευρημάτων όρων -πρωτότυπα και μεταφράσεις έγινε βάσει των μεταφραστικών στρατηγικών που ανέπτυξε ο Βέλγος μεταφρασεολόγος Dirk Delabastita [10], στηριζόμενος στην τεχνική των αρχαίων λατίνων ρητόρων, όπως αυτή παρουσιάζεται από τον Heinrich Lausberg [11] σε μια εκτενή παρουσίασή του των σχημάτων λόγου που χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι Έλληνες ρήτορες όταν αγόρευαν στην Αγορά. Τα σχήματα αυτά αντέγραψαν οι Λατίνοι ρήτορες, για τις δικές τους ανάγκες ανάπτυξης της ρητορικής τέχνης, αρχής γενομένης από τον Κικέρωνα. Η τυπολογία περιλαμβάνει τις εξής μεταφραστικές στρατηγικές: **α)** Repetitio: Το μεταφραστικό σημείο αποδίδεται με πανομοιότυπο τρόπο, ως επανάληψη. **β)** Adiectio: Το μεταφραστικό σημείο αποδίδεται με συγκεκριμένη προσθήκη. **γ)** Detractio: Η απόδοση είναι ατελής, εμπεριέχει μια αφαίρεση. **δ)** Transmutatio: Τα συστατικά του μεταφραστικού σημείου αποδίδονται με κάπως διαφορετική εσωτερική διάταξη, με τις εσωτερικές κειμενικές σχέσεις να υφίστανται μετατροπή. **ε)** Substitutio: Το μεταφραστικό σημείο αποδίδεται με εντελώς διαφορετικό σημείο και υφίσταται σημασιολογικά αντικατάσταση. Όλα τα παραπάνω εννοούνται σε λεξιλογικό, σημασιολογικό και μορφοσυντακτικό επίπεδο. Έτσι υπάρχει μια παραλλαγή του detractio, όπου όλα τα στοιχεία του μεταφραστικού σημείου απαλείφονται. Αυτή η περίπτωση θεωρείται διαφορετική στρατηγική και ονομάζεται **(στ)** deletio (διαγραφή). Τέλος, προσθέτουμε τον αγγλικό όρο **(ζ)** non-translation² για τις περιπτώσεις: **i)** όπου δε συντελείται ουσιαστικά καθόλου προσπάθεια μετάφρασης και ο όρος εμφανίζεται όπως έχει στη γλώσσα-πηγή χωρίς μεταγραφή, **ii)** όπου συντελείται προσπάθεια μετάφρασης κατά το

---

² Όσον αφορά τον όρο non-translation, μπορεί να πρόκειται για όρο που χρησιμοποιείται στη θεωρία της μετάφρασης για να διακριθεί το τι δεν είναι μετάφραση ωστόσο υπάρχει διχογνωμία μεταξύ των θεωρητικών ως προς τις περιστάσεις όπου αυτός χρησιμοποιείται. Με βάση τον ορισμό που δίνει η European Society for Translation Studies (EST) ο όρος μπορεί να αναφέρεται σε τμήματα του πρωτότυπου κειμένου τα οποία διατηρούνται αμετάφραστα στο κείμενο στόχος. Επιπλέον μια από τις υποκατηγορίες που χαρακτηρίζουμε ως non translation καλύπτεται από τον ορισμό που δίνεται στο λεξικό *Ορολογία της Μετάφρασης* (Εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα 2008) για τον όρο «αυτούσια αυτόματη αναπαραγωγή» (direct transfer).

ήμισυ (π.χ. ενός σύμπλοκου όρου, όπου το πρώτο τμήμα παραμένει στη γλώσσα-πηγή χωρίς μεταγραφή και το δεύτερο μεταφράζεται στη γλώσσα-στόχο με κάποια από τις παραπάνω στρατηγικές), **iii**) όπου συντελείται παράλειψη αναφοράς του συγκεκριμένου όρου από το ελληνικό ευρετήριο, **iv**) όπου παραμένουν στη γλώσσα-πηγή τα αρκτικόλεξα και τα κύρια ονόματα χωρίς μεταγραφή, **v**) όπου η λανθασμένη επιλογή από τις προαναφερόμενες στρατηγικές οδηγεί σε εσφαλμένη μετάφραση που αποτελεί και επιστημονικό σφάλμα [7].

Βάσει της παραπάνω τυπολογίας μελετώνται οι όροι πρώτα όπως βρίσκονται στα ευρετήρια και έπειτα όπως βρίσκονται μέσα στα κείμενα. Η καταγραφή γίνεται σύμφωνα με την αλφαβητική σειρά του ευρετηρίου στη γλώσσα-πηγή (αγγλική). Εφόσον υπάρχουν, παρατίθενται στο ίδιο λήμμα οι παραλλαγές της εμφάνισης του όρου, ακόμη κι αν αυτές υπάρχουν και ως λήμματα του ίδιου ευρετηρίου. Αυτό γίνεται για να παρουσιάζεται η συνολική εικόνα του όρου και, συνεπώς, να αναλύεται ο κάθε όρος ολοκληρωμένα άμα τη εμφανίσει. Αν υπάρχουν όροι στο ελληνικό ευρετήριο που δεν αποτελούν απόδοση αντίστοιχων στο αγγλικό, καταγράφονται ξεχωριστά. Έπειτα, γίνεται επεξήγηση της μεταφραστικής στρατηγικής και σχολιασμός της διαδικασίας που ακολουθήθηκε. Επίσης, ακολουθεί λεξικογραφική αλλά και βιβλιογραφική έρευνα, και όπου είναι εφικτό ή αναγκαίο γίνεται πρόταση ορθότερης απόδοσης. Τέλος, γίνεται στατιστική καταγραφή της συχνότητας των μεταφραστικών στρατηγικών για την εξαγωγή συμπερασμάτων πάνω στην λήψη αποφάσεων των μεταφραστών.

	Introduction to theoretical linguistics	Syntactic structures	Éléments de linguistique générale	Cours de linguistique générale	Συνολικά	
Repetitio	2042	565	263	314	3184	78%
Transmutatio	168	85	37	90	380	9%
Non-translation	10	0	31	49	90	2%
Adiectio	66	15	4	2	87	2%
Detractio	21	19	0	0	40	1%
Deletio	11	0	0	1	12	0%
Substitutio	256	3	26	6	291	7%
	2574	687	361	462	4084	100%

	Principles of Communication Systems	Antennas	Fiber-optic communications	Satellite communications systems	Συνολικά	
Repetitio	116	353	212	303	984	11%
Transmutatio	356	684	957	871	2868	32%
Non-translation	390	814	835	1149	3188	35%
Adiectio	48	164	292	491	995	11%
Detractio	65	55	81	132	333	4%
Deletio	36	13	24	29	102	1%
Substitutio	44	148	281	116	589	6%
	1055	2231	2862	3091	9059	100%

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε πως όσον αφορά στα γλωσσολογικά κείμενα η μεταφραστική επιλογή που κυριαρχεί είναι το *repetitio* και αυτό γιατί α) οι μεταφράσεις των πρωτότυπων κειμένων απέχουν πολύ χρονολογικά από την συγγραφή τους και κατά συνέπεια η απόδοσή τους στην ελληνική «ζυμώθηκε» και παγιώθηκε στην ελληνική γλώσσα και β) οι όροι είναι ως επί το πλείστον μονολεκτικοί άρα η απόδοσή τους είναι λιγότερο προβληματική. Όσον αφορά στα τηλεπικοινωνιακά κείμενα οι μεταφραστικές επιλογές που κυριαρχούν είναι το *transmutatio* και το *non-translation* καθώς α) οι μεταφράσεις των πρωτοτύπων γίνονται σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα από τη συγγραφή τους οπότε οι αποδόσεις τους δεν έχουν ακόμη παγιωθεί μέσα στην τηλεπικοινωνιακή επιστημονική κοινότητα β) με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας δημιουργούνται συνεχώς νέοι όροι, κυρίως στις αγγλόφωνες χώρες, άρα προκύπτει και η ανάγκη για τη μετάφρασή τους και γ) η πλειονότητα των όρων είναι σύμπλοκοι και κατά συνέπεια περισσότερο προβληματικοί [7] [9].

2 Έρευνα με ερωτηματολόγιο

Καθώς η προηγούμενη έρευνα με ψυχομετρικά σταθμισμένα ερωτηματολόγια [7] [8] που είχαν δοθεί σε τηλεπικοινωνιακούς επιστήμονες μας έδειξε ποιες είναι οι στάσεις τους απέναντι στη χρήση της ελληνικής γλώσσας έναντι της αγγλικής και λαμβάνοντας υπόψη ότι χρειάζεται να περάσει τουλάχιστον μία δεκαετία για να υπάρξει κάποια αλλαγή σε αυτές τις

στάσεις, θεωρήσαμε ότι δεν είναι αναγκαίο, στην παρούσα χρονική στιγμή, να επανεξετάσουμε τις στάσεις των τηλεπικοινωνιακών επιστημόνων. Για το λόγο αυτό δεν δημιουργήσαμε νέα ερωτηματολόγια μέσα από τα τέσσερα ζεύγη τηλεπικοινωνιακών ακαδημαϊκών κειμένων που επεξεργαστήκαμε.

Όσον αφορά στα γλωσσολογικά κείμενα, γίνεται μία επιλογή όρων οι οποίοι εμφανίζονται στο κείμενο του μεταφράσματος και αποτέλεσαν βάση για τη δημιουργία του ερωτηματολογίου. Οι επιλογές αυτές ονομάζονται «Κείμενα αναφοράς» ή «Όροι» και τοποθετούνται στην πρώτη στήλη του πίνακα του ερωτηματολογίου. Στη δεύτερη στήλη βρίσκονται τα «Κείμενα πρότασης» ή οι «Αποδόσεις» ενώ στην τρίτη στήλη υπάρχουν οι απαντήσεις οι οποίες έχουν τη μορφή πολλαπλής επιλογής. Τα προς απάντηση ερωτήματα είναι 12 στο σύνολο (6 για τα αγγλικά γλωσσολογικά κείμενα και 6 για τα γαλλικά). Τα ερωτήματα χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, αυτά στα οποία δίνονται τρεις απαντήσεις για ένα ερώτημα και μόνο μία είναι η σωστή ενώ οι άλλες δύο είναι παραπλανητικές [6] και αυτά στα οποία δίνονται όροι μέσα σε φράσεις με τις αντίστοιχες μεταφράσεις τους και οι ερωτώμενοι καλούνται να επιλέξουν ποια εξ αυτών θεωρούν ορθή. Στη δεύτερη κατηγορία, η οποία αφορά στην αναγνώριση και χρήση ενός όρου εντός περικειμένου, δεν υπάρχουν απολύτως σωστές ή λάθος απαντήσεις με βάση την ελληνική βιβλιογραφία εφόσον πρόκειται για θέματα για τα οποία έχει υπάρξει στο παρελθόν έντονος γλωσσολογικός διάλογος. Στην παρούσα εργασία λόγω έλλειψης χώρου θα παρουσιάσουμε επιλεκτικά 1 ερώτημα (3/6) από την αγγλική γλώσσα και ένα από τη γαλλική (1/6). [Αναλυτικότερα 8]

Πρόκειται για ένα ψυχομετρικό τεστ ειδικών ικανοτήτων, με σκοπό τη μέτρηση μιας πολύ εξειδικευμένης γνώσης σε γλωσσικό, κατά κύριο λόγο, επίπεδο, με επιστημονικές παραμέτρους. Είναι σταθμισμένο, επειδή είναι κοινό για όλους τους ερωτώμενους και οι βαθμοί όλων είναι συγκρίσιμοι [1]. Επίσης, για την απάντηση του ερωτηματολογίου απαιτείται η αντιστοίχιση των στοιχείων της πρώτης στήλης με τα στοιχεία της δεύτερης, γεγονός που μειώνει σε ικανοποιητικό βαθμό την πιθανότητα απαντήσεων κατ' εικασία, εξασφαλίζοντας έτσι την αξιοπιστία του ερωτηματολογίου. Η εγκυρότητά του εξασφαλίζεται από το γεγονός ότι πρόκειται για τεστ ταχύτητας, όπου υπάρχει ο προκαθορισμένος χρόνος απάντησης των 15 λεπτών ο οποίος εξασφαλίστηκε με τη φυσική παρουσία της γράφουσας εντός των αμφιθεάτρων όπου διανεμήθηκαν τα ερωτηματολόγια. Όσον αφορά σε αυτά που εστάλησαν διαδικτυακά ο χρόνος των 15 λεπτών ορίστηκε στα 2 λεπτά μετά τη βεβαιωμένη από το αποδεικτικό ανάγνωσης λήψη του ηλεκτρονικού μηνύματος έως τη λήψη των απαντήσεων, ήτοι 17 λεπτά. Το ποσοστό των ληφθέντων με την παραπάνω μέθοδο ήταν μικρό (11%) συγκριτικά με αυτά που διανεμήθηκαν σε πανεπιστημιακά αμφιθέατρα. Σχετικά

με τον αριθμό των ληφθέντων ερωτηματολογίων (102) ο Kline [1] αναφέρει πως «από στατιστική άποψη δείγματα 100 ατόμων είναι αρκετά μεγάλα για να είναι αξιόπιστα». Η ομοιογένεια των υποκειμένων, που έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό τη γνώση του επιστημονικού τομέα της Γλωσσολογίας, επιτρέπει τη δυνατότητα γενίκευσης των συμπερασμάτων, εξασφαλίζοντας έτσι και εξωτερική εγκυρότητα στο ερωτηματολόγιο. Παράλληλα η ομάδα των υποκειμένων που συμμετείχαν στην έρευνα μπορεί να θεωρηθεί αντιπροσωπευτική του πληθυσμού καθώς περιλαμβάνει άνδρες και γυναίκες, άτομα από διάφορες περιοχές της Ελλάδας (μεγάλα αστικά κέντρα καθώς και μικρότερες πόλεις) όπως επίσης και άτομα από περιοχές υψηλότερου και χαμηλότερου κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου [1]. Βάσει των παραπάνω διασφαλίζονται οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την κατασκευή των ερωτηματολογίων δηλαδή η αντιπροσωπευτικότητα και το μέγεθος του δείγματος [1]. Αφού συγκεντρωθούν οι απαντήσεις γίνεται μια στατιστική καταγραφή τους που οδηγεί στην εξαγωγή συμπερασμάτων για τη στάση των υποκειμένων απέναντι στη χρήση της ελληνικής γλώσσας στον χώρο της Γλωσσολογίας.

3 Διανομή ερωτηματολογίων

Τα ερωτηματολόγια, ως επί το πλείστον, διανεμήθηκαν σε πανεπιστημιακές αίθουσες του ΑΠΘ, του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας στη Φλώρινα ενώ ορισμένα δόθηκαν και μεμονωμένα σε καθηγητές γαλλικής και μεταφραστές, ενώ μια μικρή μερίδα απεστάλη ηλεκτρονικά σε διάφορες πόλεις της Ελλάδος. Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας μοιράστηκαν συνολικά 100 ερωτηματολόγια, 51 για τη γαλλική γλώσσα και 51 για την αγγλική. [Αναλυτικότερα 9]

4 Παρουσίαση ερωτημάτων και απαντήσεων

ΟΡΟΣ	ΑΠΟΔΟΣΕΙΣ	ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Ποια από τις τρεις μεταφράσεις θεωρείτε πως είναι η καταλληλότερη για την απόδοση του “agent”; “Both intransitive and transitive sentences in English may answer the implicit question ‘What does X do?’, where X is a nominal expression and do (in its occurrence in the question) is a ‘pro-verb’ which brings together intransitive verbs, on the one hand, and transitive verbs + their objects, on the other. Whenever this condition holds the subject may be described as the ‘actor’ (or ‘agent’). (J.Lyons Introduction to Theoretical Linguistics, pp.340)	A) Δράστης B) Ποιητικό αίτιο Γ) Ενεργούν πρόσωπο	☐

Στο τρίτο ερώτημα των αγγλικών ερωτηματολογίων οι αποδόσεις «Ενεργούν πρόσωπο» και «Ποιητικό αίτιο» ήταν αυτές που σχεδόν ισόποσα προτιμήθηκαν όπως φαίνεται στη συγκεντρωτική σύγκριση των αποτελεσμάτων ενώ ο «Δράστης» προτιμήθηκε από το 3.9%. Η μόνη κατηγορία όπου υπήρχε μεγάλη απόκλιση στα αποτελέσματα ήταν αυτή των προπτυχιακών φοιτητών του Αγγλικού τμήματος, όπου το 68.8% προτίμησε το «Ποιητικό αίτιο» έναντι του 25% που προτίμησε το «Ενεργούν πρόσωπο». Και σε αυτή την κατηγορία ο «Δράστης» συγκέντρωσε το μικρότερο ποσοστό. Όσοι υποστηρίζουν την εκδοχή «Ενεργούν πρόσωπο» περιορίζουν την έννοια του όρου “agent” καθώς “agent” σε μια πρόταση μπορεί να είναι τόσο ένα «πρόσωπο» όσο και μία έννοια, ένα φυσικό φαινόμενο ή ένα πράγμα. Για παράδειγμα στην πρόταση “The city was destroyed by the earthquake” οι αποδόσεις του “agent” ως «δράστης» ή «ενεργούν πρόσωπο» είναι περιοριστικές καθώς δεν αποδίδουν τον όρο ορθά.

ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ	ΟΡΟΣ	ΑΠΑΝΤΗΣΗ
<p>Mais qu'est-ce que la langue? Pour nous elle ne se confond pas avec le langage; elle n'est qu'une partie déterminée, essentielle, il est vrai. C'est à la fois un produit social de la faculté du langage et un ensemble de conventions nécessaires; adoptées par le corps social pour permettre l'exercice de cette faculté chez les individus.</p> <p>(F. de Saussure (1979). <i>Cours de linguistique générale</i>, édition critique préparée par Tullio de Mauro, Paris, Editions Payothèque, p.25)</p>	<p>Ποια από τις τρεις μεταφράσεις θεωρείτε πως είναι η καταλληλότερη για την απόδοση των “la langue” και “le langage”;</p>	<p>A) Γλώσσα και ομιλία ☐</p> <p>B) Λόγος και ομιλία ☐</p> <p>Γ) Γλώσσα και Λόγος ☐</p>

Στο πρώτο ερώτημα του γαλλικού ερωτηματολογίου, αναφορικά με την απόδοση των “langue” και “langage” και δεδομένου, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, ότι δεν υπάρχει πλήρης ταύτιση στην απόδοση των εν λόγω όρων, τα αποτελέσματα ήταν επίσης αναμενόμενα και δικαιολογημένα ως έναν βαθμό. Στατιστικά, πρώτη επιλογή ήταν η απόδοση «Γλώσσα και λόγος» με ποσοστό προτίμησης στα συγκεντρωτικά αποτελέσματα 56.9%, ακολούθησε η απόδοση «Γλώσσα και ομιλία» με ποσοστό προτίμησης 41.2%, ενώ τρίτη σε σειρά ήταν η απόδοση «Λόγος και ομιλία» με ποσοστό προτίμησης 2%. Στις περαιτέρω κατηγοριοποιήσεις η απόδοση «Γλώσσα και λόγος» συγκέντρωσε επίσης το

υψηλότερο ποσοστό προτίμησης ενώ η απόδοση «Λόγος και ομιλία» το χαμηλότερο. Εξάιρεση αποτέλεσε η κατηγορία του Ελληνογαλλικού μεταπτυχιακού όπου η απόδοση «Γλώσσα και ομιλία» συγκέντρωσε το ποσοστό 87.5%, έναντι του ποσοστού 12.5%. Πιθανολογούμε πως οι φοιτητές του Ελληνογαλλικού μεταπτυχιακού ενδέχεται να επηρεάστηκαν από το γεγονός ότι στην ελληνική γλώσσα ο όρος ομιλία έχει ενίοτε ως συνώνυμο τον όρο «λόγος» όπως αναφέρεται και στο Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής του Ιδρύματος Μανώλη Τριανταφυλλίδη και στο Λεξικό της Νέας Ελληνικής του Γεωργίου Μπαμπινιώτη. Στο γαλλογαλλικό γλωσσολογικό λεξικό Larousse, στο λήμμα “langage” ο όρος ορίζεται ως η φυσική ικανότητα του ανθρώπου να επικοινωνεί χάρη σε ένα σύστημα φωνητικών σημείων (π.χ. τη γλώσσα ως όργανο) ενεργοποιώντας μία περίπλοκη σωματική τεχνική και προϋποθέτει την ύπαρξη μιας συμβολικής λειτουργίας και των απαραίτητων εκ γενετής φωνητικών οργάνων. Στο ίδιο λεξικό, στο λήμμα “langue”, ο όρος ορίζεται ως ένα όργανο επικοινωνίας, ένα σύστημα συγκεκριμένων φωνητικών σημείων των μελών μιας συγκεκριμένης κοινότητας.

5 Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα έδειξαν διαφοροποίηση των στάσεων και επιλογών τόσο των μεταφραστών των ακαδημαϊκών βιβλίων όσο και των υποκειμένων της έρευνας με ερωτηματολόγιο και απέδειξαν την υπόθεσή μας σχετικά με το πρόβλημα μετάφρασης γλωσσολογικών όρων στην ελληνική καθώς και τη διχογνωμία που επικρατεί στην απόδοσή τους. Αυτό που μπορούμε να παρατηρήσουμε γενικότερα είναι πως δυσεπίλυτα θέματα ορολογίας (π.χ. langue – langage – parole) δεν έχουν λάβει ικανοποιητικές και γενικότερα αποδεκτές αποδόσεις και ακόμη και σήμερα αναζητούν λύσεις. Επίσης, μέσα στο ίδιο το πλαίσιο της θεωρητικής γλωσσολογίας υπάρχουν όροι οι οποίοι είναι πολυσήμαντοι και χρησιμοποιούνται με διαφορετική έννοια κάθε φορά ανάλογα το περιεχόμενο (π.χ. γραμματική – γενετιστική, παραδοσιακή, περιγραφική, διαχρονική κ.ο.κ.). Εμείς θεωρούμε πως θα πρέπει οι έλληνες θεωρητικοί της γλωσσολογίας να χρησιμοποιούν, κατά το δυνατόν, μια ορολογία μονοσήμαντη και σίγουρα να προσπαθούν, όπου αυτό είναι απαραίτητο, να εισάγουν στην ελληνική γλώσσα νεολογισμούς με ελληνικές και όχι «ελληνοποιημένες» λέξεις.

6 Βιβλιογραφία

- [1] Αλεξόπουλος, Δ. (1998). *Ψυχομετρία*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- [2] Καμαρούδης, Σ. (2015). *Γλωσσών περιήγησις Οι γλώσσες του κόσμου και η ελληνική*, Θεσσαλονίκη: Κ&Μ. Αντ. Σταμούλη
- [3] Μπαμπινιώτης, Γ. (2005²), *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας με σχόλια για τη σωστή χρήση της γλώσσας*, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας
- [4] Ξυδόπουλος, Γ. Προβλήματα απόδοσης των Γλωσσολογικών Όρων από την αγγλική στην ελληνική, *Πρακτικά της 22ης ετήσιας συνάντησης του τομέα γλωσσολογίας (Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα 22)* (σσ.495-506). Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ. 2002
- [5] Πετρούνιας, Ε. (1984). *Νεοελληνική γραμματική και συγκριτική ανάλυση*. 1ος Τόμ. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- [6] Τσοπάνογλου, Α. (2000). *Μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας και εφαρμογές της στην αξιολόγηση της γλωσσικής κατάρτισης*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτη.
- [7] Χρηστίδου, Σ. (2007). *Μεταφραστικές Δυσκολίες Ακαδημαϊκών Κειμένων Τηλεπικοινωνιών (Αγγλική <> Ελληνική)*. Αξιολόγηση Μεταφραστικών Συμπεριφορών. Προσβάσιμη στο Διαδίκτυο στο <http://invenio.lib.auth.gr/record/100715/files/gri-2008-1031.pdf>
- [8] Χρηστίδου, Σ. (2008), *Μεταφραστικές Δυσκολίες Ακαδημαϊκών Κειμένων Τηλεπικοινωνιών (Αγγλική<>Ελληνική)*. Αξιολόγηση Μεταφραστικών Συμπεριφορών, *APLF Communication* 99 σελ. 13-25.
- [9] Χρηστίδου, Σ. (2014). *Στρατηγικές Μετάφρασης με εφαρμογή στα Ειδικά Πεδία της Γλώσσας και των Τηλεπικοινωνιών*, Φλώρινα, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ηλιάδη. (Τριμελής επιτροπή: Επόπτης Σταύρος Ε. Καμαρούδης: Αναπληρωτής Καθηγητής, ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, Δημήτριος Χρυσουλίδης: Καθηγητής, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Η/Υ, ΑΠΘ, Νικόλαος Φαχαντίδης: Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Τμήμα Μηχανικών Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών) Προσβάσιμη στην ιστοσελίδα του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης <http://www.didaktorika.gr/eadd/>

- [10] Delabastita, D. (1989), Translation and mass communication: Film and T.V. translation as evidence of cultural dynamics, *Babel*, vol.35:4, pp.193-218.
- [11] Lausberg, Heinrich (1998), A Handbook of Literary Rhetoric, Leiden – Boston – Köln: E. J. Brill.

Σοφία Χρηστίδου

Καθηγήτρια Αγγλικής-Μεταφρασεολόγος
ΕΕΠ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Μηχανικών Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών, Κοζάνη
Ηλ.Ταχ.: sochris@otenet.gr

Σταύρος Καμαρούδης

Αναπληρωτής Καθηγητής Γλωσσολογίας
Νέα Ελληνική Γλώσσα και Διδακτική της
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Παιδαγωγική Σχολή, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Φλώρινα
Ηλ.Ταχ.: sicar.kamaroudis@voila.fr

Δημήτριος Χρυσουλίδης

Καθηγητής Τηλεπικοινωνιών
Τηλεπικοινωνία, *Σκέδαση* και Ανίχνευση Ηλεκτρομαγνητικών Κυμάτων
Πολυτεχνική Σχολή, Α.Π.Θ.
Τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών & Μηχανικών Υπολογιστών
Ηλ.Ταχ.: dpchriss@auth.gr